

CenRaPS Journal of Social Sciences

International Indexed & Refereed

ISSN: 2687-2226 (Online)

<https://cenraps.org/journal/>

Original Article

doi.org/10.46291/cenraps.v5i1.94

Bulgaristan'ın Ulus-Devletleşme Süreci Bağlamında Yayılmacı Dış Politikası

Mustafa IŞIK

PhD Candidate, Sakarya University, Department of International Relations,
mustafa.isik9@ogr.sakarya.edu.tr, Orcid Number: 0000-0002-2885-1769

Özet: Balkanlar'da ulus-devletleşme süreçleri ve dış politika arasındaki ilişki isyan hareketleri sonrasında önem kazanmıştır. Kendi ulus-devletlerini kurmak isteyen Balkan devletleri bu süre zarfında hem Avrupa'dan hem de Rusya'dan gelecek yardımlar çerçevesinde yayılmacı bir dış politika izlemiştir. Osmanlı Devleti'nin millet sisteminden isyanlar ile ayrılmaya çalışan, yeni Balkan devletleri bu politikalarını kültürel ve dini arka planda ortaya koyarken kendi aralarında da devlet ve sınır tahayyüllerinin çatıştığı görülmektedir. Bu çalışmada Bulgaristan'ın Osmanlı-Rus savaşı sonrası oluşan yeni Balkan düzeninde izlediği yayılmacı ulus-devlet dış politikasını inceleyeceğiz. Bu araştırmada "Bulgaristan bu dış politikayı izlerken, hangi iç ve dış dinamiklerle harekete geçmiştir?" sorusuna yanıt aranacaktır. Bulgaristan'ın ulus-devletleşme sürecinde kullandığı dini ve kültürel motiflerin dış politikanın icrası noktasında etkili olduğu görülmektedir. Bulgaristan'da ve diğer Balkan ülkelerinde dış politika ve iç politika arasındaki bağ milliyetçilik üzerinden geliştiği için, sınır ve etnisite kavramları her zaman tartışmaya açık tutulmaktadır. Bulgaristan'ın ulus-devletleşme sürecinde izlediği yayılmacı dış politikasının arka planında sadece iç dinamiklerin yer almadığını ortaya koyan bu çalışma, dış faktörlerin etkisini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelime: Dış Politika, Bulgaristan, Ulus-Devlet, Milliyetçilik

Expansionist Foreign Policy of Bulgaria in the Context of the Nation-Stateization Process

Summary: The relationship between nation-stateization processes and foreign policy in the Balkans gained importance after the rebellion movements. The Balkan states, which wanted to establish their own nation-states, followed an expansionist foreign policy within the framework of aid from both Europe and Russia during this

time. While the new Balkan states, which tried to separate from the millet system of the Ottoman Empire with revolts, put these policies in the cultural and religious background, it is seen that the state and border imaginations clashed among themselves. In this study, we will examine the expansionist nation-state foreign policy of Bulgaria in the new Balkan order that emerged after the Ottoman-Russian war. In this research, an answer will be sought to the question "Which internal and external dynamics did Bulgaria take into action while following this foreign policy?" It is seen that the religious and cultural motifs used by Bulgaria in the nation-stateization process are effective in the execution of foreign policy. Since the link between foreign policy and domestic policy in Bulgaria and other Balkan countries develops through nationalism, the concepts of border and ethnicity are always open to discussion. This study, which reveals that not only internal dynamics are involved in the background of the expansionist foreign policy followed by Bulgaria in the nation-stateization process, is important in terms of showing the effect of external factors.

Keywords: Foreign Policy, Bulgaria, Nation-State, Nationalism

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca birbirinden farklılaşan topluluklar kendilerini farklı milliyetlere mensup olarak tanımlamışlardır. Bu tarihi süreç içerisinde millet vasfını alan ve alamayan topluluklar görülmüştür. Daha nesnel ifade ile belirtmek gerekirse ulus ve ulus altı topluluklar insanlık tarihi boyunca varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bir milliyete ait olma insanlık tarihi boyunca görülen bir realiteydi. Milliyet kavramı çok eski tarihlere uzanırken ulus-devlet kavramının oluşması son üç yüzyıllık bir süreci kapsamaktadır. ¹

Ulus ve etnik yapıları canlı tutan, her coğrafyada farklı öğeler ve durumlar mevcuttur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki halklara ve topluluklara karşı tutumu, etnik ve dilsel çeşitliliği yüzyıllarca muhafaza eden bir yapıda gelişmiştir. Balkan halklarının, kendi kültürlerini ve etnik farklılıklarını koruması ve yaşatması Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışında saklıdır. 18.yy'dan sonra dünyada yükselmeye başlayan milliyetçilik, imparatorlukların ve devletlerin dağılmasına ve yeninden düzenlenmesine yol açmıştır.

Osmanlı Devleti ve Avusturya- Macaristan İmparatorluğu, Balkanlar'da ve Doğu Avrupa'da kendi içerisinde etnik ve dilsel çeşitliliğe sahipti. Etnik çeşitliliğe sahip bu iki devlet, Avrupa'da yükselen ve Balkanlar'a doğru yayılan milliyetçilik akımından fazlasıyla etkilenmiştir. Osmanlı millet sisteminde var olan Balkan milletlerinin her biri farklı

---

¹ Charlton J.H. Hayes, Milliyetçilik: Bir Din (Batı Siyasal Düşüncesinde "Ulusalcılık" Tasavvuru), Çeviren: Murat Çiftkaya, İz Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.17-22

dönemlerde isyan etme yolunu seçmişlerdir. Bulgar milliyetçiliği, diğer milliyetçiliklere nazaran daha geç bir dönemde oluşmuştur.²

Kendi ulus devletlerini kurmak isteyen Balkan devletleri Osmanlı devletinde isyanlar çıkarıp kendi milli kimliklerini kurmak için birçok yola başvurmuşlardır. Balkanların demografik yapısında meydana gelen değişikliklere baktığımızda ulus devlete geçiş denemelerinin izlerini görmekteyiz. 1877- 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlar'daki Türk ve Müslümanlar asimilasyon ve göç ettirme politikalarına maruz kalarak azınlık konumuna düşmüşlerdir. Balkanlar'da en fazla Türk azınlığın yaşadığı Bulgaristan, kendi ulus devletini kurmak için asimilasyon ve göç ettirme politikalarını uygulamıştır. Bu siyasetlerinin temelinde yayılcı ulus-devlet dış politikası yer almaktadır.

Bulgaristan, azınlık politikalarındaki bu tutumlarını Komünist dönem öncesi ve sonrasında da çeşitli şekillerde uygulamıştır. Bulgaristan'ın bu politikalarını teorik olarak iki aşamada gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz: Bulgar milli devletini kurarken aşırı Bulgar milliyetçiliğinin yanı sıra Slav – Ortodoks inancını ön planda tutmuşlardır. Bulgaristan'da 1878 ile 1946 arasında dini ve milli söylem beraber yürütülürken azınlıklar göç ve asimilasyon maruz kalmıştır.³

Kavramsal Çerçeve

Bir millete ait olmanın siyasal olarak yürürlüğe konması yani modern ulus devletlerin oluşması on dokuzuncu yüzyıla tekabül etmektedir. 19.yy öncesinde var olan devlet yapıları günümüzdeki ulus devlet modellerinden farklılıklar göstermektedir.⁴ Ulus devlet inşası (nation building) modernleşme olgusunun bir parçası olmakla beraber köken olarak daha eskilere dayandığını iddia eden yazarları görmekte mümkündür.⁵

---

² Dennis P. Hupchick, *The Balkans*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, s. 132-135.

³ Balkanlarda milliyetçiliğin nasıl oluştuğu ve bu süreçte Türk ve Müslüman ahalinin nasıl azınlığa dönüştüğü meseleleri ele alınmaktadır., Kemal H. Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 15- 58.

⁴ E.J. Hobsbawn, *Milletler ve Milliyetçilik (Program, Mit, Gerçeklik)*, Ayrıntı Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul, 2010, s. 15

⁵ ‘‘Ulus Devlet İnşası’’ (Nation Building) kavramı ulus kuramları çerçevesinde Karl Deutsch, Stein Rokkan, Charles Tilly ile birlikte bir ekole dönüşmüştür. Stein Rokkan bu ulus devlet inşa sürecini 16.yy dayandırmaktadır., Alain Dieckhoff, *Christophie Jaffrelot, Repenser le nationalisme (Théories et pratiques)*,

Millet (Ulus) kavramı; kavim ve etnik kimliklerin üstünde, çoğu kez bu kimlikleri temel yapan bilhassa 18.yy ortaya çıkan siyasi bir örgütlenme türüdür. Modern millet kavramının Fransız Devrimi'nin oluşturduğu sosyo-politik toplumla yakından ilişkisi vardır. Modern millet kavramı devletle özdeşleşerek ve belirli bir kavmi-etnik grubu temel alarak kendi dilini ve kültürünü devletin kimliği olarak tanımlayıp diğer etnik gruplar üzerinde tahakküm kurabilmektedir.⁶ Bu konu üzerine ciddi araştırmaları olan Miroslav Horsch klasik tutumların ötesinde millet kavramı üzerine şu tanımlamayı uygun görmektedir: *“ Milleti husule getirenin milli bilinç, milliyetçilik, milli irade ve ruhani güçler olduğu yolundaki öznelci anlayışın aksine biz milletin toplumsal realitenin tarihsel kökene sahip bir bileşen olduğunu ileri sürüyoruz. ”*⁷ Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması hakkında çalışmaları olan Benedict Anderson ise millet (ulus) kavramı hakkında ise şu sözleri ifade etmektedir: *“ Ulus hayal edilmiş bir siyasi topluluktur- kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık için olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. ”*⁸

Osmanlı Devleti'nin, Balkanlar'daki halkları “Osmanlı Millet Sistemi” içerisinde etnik olarak değil de dini kimlikler üzerinden kabul etmesi Fatih Sultan Mehmet döneminden sonra geliştirilen bir uygulamaydı. Bu uygulama Osmanlı Devleti'nin Balkanları yönetmesini

---

Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek (Kuramlar ve Uygulamalar) Çeviren: Devrim Çetinkasap, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 27.

⁶ Kemal Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 35-36

⁷ Miroslav Hroch, modern milletin kökenini temel realite olarak ele alırken, milliyetçiliği ise söz konusu milletin mevcudiyetinden türeyen bir olgu olarak görmektedir. Miroslav Hroch, bu tutumuyla diğer klasik tanımlamalardan kendini ayırtmaktadır., Miroslav Hroch, Avrupa'da Milli Uyanış (Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırılmalı Analizi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 21 -24

⁸ Benedict Anderson, “ Millet ” kavramının hayal edilmiş olmasını şu şekilde açıklamaktadır: “ En küçük ulusun bireyleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışamayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitemeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder. ” , Benedict Anderson, Imagined Communities Reflections on the Origins and Spread of Nationalism, (Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması) , Çeviren: İskender Savaşır, Metis Yayınları, Beşinci Basım, İstanbul,2009, s. 20

kolaylaştıran bir stratejydi. Osmanlı devleti “millet sistemi” sayesinde Avrupa’ya nazaran Balkanlar’daki isyanların gecikmesini sağlamıştır.⁹

Ulus devleti kurmanın ön koşulu sayılabilecek milli bir kimliğin oluşması için yüzyıllar gerekmektedir. Ortak tarih, ortak kültür ve mitler halkları bir arada kaynaştırarak milletleri uzun süreçlerden sonra tarih sahnesine çıkarmaktadır. Milli kimliğin temel özelliklerini

Anthony D. Smith şu şekilde izah etmiştir:

- Tarihi bir toprak / ülke, ya da yurt.
- Ortak mitler ve tarihi bellek
- Ortak bir kitlesel kamu kültürü
- Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler
- Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.¹⁰

Ulus devleti için ön koşul sayılabilecek “ Milli Kimlik” kavramının çok boyutlu, karmaşık bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu kavram istisnasız olarak tüm ulus devletler için geçerli bir ölçektir. Bu ön koşulların oluşmaması halinde milli kimlik kavramı önemini yitirecek dolayısıyla ulus devlet kavramı geçerliliği kaybedecektir. Ulus devlete geçiş sürecinde çok sayıda etnik topluluk barındırması nedeniyle en fazla zarar gören iki devlet Avusturya – Macaristan İmparatorluğu ve Osmanlı Devleti olmuştur. Bu toplulukların dışarıdan etkiye açık olmalarının yanı sıra ethnieden ulusa geçiş noktasında bulunmaları da süreci hızlandırmıştır. Balkan haklarının ulus devlete geçişi esnasında önceden var olan kimliklerinin korunmasında Osmanlı Devleti’nin bölgedeki etnik kültürü koruyan politikaları öneme haizdir.

Diğer Balkan milletlerine nazaran Bulgarlarda ulusçuluk akımı daha geç oluşmuştur. Bu nedenden dolayı Bulgar din adamları ve milliyetçileri tarafından “Osmanlı Millet” sistemi eleştirilmeye başlanmıştır. Balkanlar’daki Bulgar Kiliselerinin, Yunan Ortodoks Kilisesine bağlı olmasına paralel olarak Bulgarca yerine Rumcanın, Bulgar yerleşimlerinde yaygın hale gelmesi en çok eleştirilen durumdur.¹¹

---

⁹ Yahya Kemal Taştan, Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri, (ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Balkanlar El Kitabı, I. Cilt: Tarih, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s. 410-414.

¹⁰ Anthony D. Smith, National Identity (Milli Kimlik) Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 31-32.

¹¹ Dennis P. Hupchick, The Balkans, Palgrave Macmillan, New York, 2001, s. 144-147.

Ulus-devlet, kavramını daha özlü şu şekilde tanımlayabiliriz: “ Aynı dili konuşan, aynı soydan gelen, aynı dine mensup, aynı kültüre sahip, aynı tarihi geçmişi paylaşan, ortak düşmanı veya düşmanları bulunan bir insan topluluğu olarak milletin, siyasi olarak örgütlenmiş biçimi olan ulus-devlet, meşruiyet kaynağı olan ulusun etrafında birleştiği bir kurumdur.”¹²

Balkanlardaki yükselen milliyetçilikte görülen en temel olgu, dini kimliklerin kademeli olarak milli kimliklere dönüştürülmesinde yatmaktaydı Osmanlı Devleti’nde dini kimliklerin ön planda olması Balkanlarda Yunan-Ortodoks kilisesini diğer Slav halkları üzerinde etkili bir kuruma dönüştürüyordu. Balkan halkları, bölgede gelişen ulusçuluk fikrinin etkisiyle bu süreçte kendi milli benliklerini önce kilise içerisinde daha sonra Osmanlı Devleti’ne karşı kullanmanın yollarını aramışlardır. Kimliklerin yüzyıllar içerisinde muhafazası ve dönüşümünde, din faktörün yerine modernleşme ile birlikte alternatif olarak sanki milliyetçilik sunulmaktaydı.

Osmanlı Devleti, Balkanlarda yükselen ulusçuluk akımlarına karşı bir strateji geliştirmesi gerekmektedir. Bu strateji devlet içerisinde devletin bekasını esas olmakla birlikte tüm etnik grupları kapsamaktaydı. Osmanlı Devleti, Balkanlar’da yükselen milliyetçilik akımına karşı devletin bekası için bazı demokratik adımlar ortaya koymuştur. Tanzimat ve Islahat fermanlarının yanı sıra padişahın yetkilerini paylaştığı ve gayr-i Müslim azınlıkların da devlet mekanizmasında söz söyleyebildiği “ Meşrutiyet” ortamlarını da demokratik adımlar olarak değerlendirebiliriz. Bu durum aynı zamanda Osmanlı millet sistemi ve Osmanlıcılık akımıyla da yakından ilgilidir.

Osmanlılık fikri, hem I. Meşrutiyet ortamında hem de II. Meşrutiyet içerisinde yaygın bir kanaatti. Osmanlıcılık fikri, Osmanlı Devleti içerisinde yer alan tüm etnik grupların temsili noktasında devletin siyasi birliğinin devamını hedeflemiştir. Osmanlılık fikri, 19.yy içerisinde Balkanlar’daki yükselen milliyetçiliğe karşı birçok aydın ve devlet adamını harekete geçiren en Balkan Savaşlarına kadar temel olguydu. Bu fikir akımının en güçlü olduğu yıllar, I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet’in ilan edildiği ilk yıllardı. 1876-1908 arasında bu akımın

---

¹² Bülent Şener, Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları, Tarih Okulu Dergisi, Haziran 2014 Yıl 7, Sayı XVIII, s. 51-77.

zayıfladığı dönemler ve yıllar vardı. Örneğin: Başta 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı olmak üzere, Bulgaristan Prensiğinin Doğu Rumeli Vilayetini ilhak ettiği 1885 yılı, Osmanlılık fikrini aydınlar arasında bir daha tartışmaya açmıştır.

Balkanlar'da Bulgar Ulusçuluğu ve Bulgaristan'ın Yayılmacı Dış Politikası

Balkanlar'daki ulusçuluk hareketleri Osmanlı'nın bölgedeki siyasetine binaen Avrupa'ya nazaran geç gelişmiştir. Balkanlar'daki ulusçuluk hareketleri Avrupa'daki süreçlerden daha farklı yollardan geçmiştir. Avrupa'daki Fransız modelinin; ulusu vatandaşların ortak idaresi temelinde tanınmasına rağmen, Balkanlar'daki ulusçuluk hareketleri birbirinden farklı motivasyonlara sahip olsa da genel mana da kültür, dil ve tarih temelinde gelişme göstermiştir. Fransız modeli, ulus-devlet sürecini siyasal olarak tamamlamış olarak kabul edilirken, Balkan halkları bu sürecin dışında tanımlanmıştır. Bu durumun nedeni ise Balkan uluslarının kültürel-ulusçuluk düzeyinden siyasal vatandaş temelli ulusçuluk sistemine geçmelerindeki engellerdir.¹³

Bulgaristan'daki ulusçuluk hareketleri bu bağlamda kültür, dil ve din ekseninde gelişme göstermiştir. Bulgar kültürel ulusçuluğunun ortaya çıkmasını sağlayan bazı din adamlarının yanı sıra yazar ve şairler de bu süreci olgunlaşmasını sağladılar. Bulgarların ulusal uyanışının Yunanlara göre geç kalması, Ortodoks Kilise'nin Yunanların kontrolünde olması ile açıklanabilirdi. Bu süreçte Bulgarlar kendi uluslarını inşa edebilmek için önce Ortodoks kilisesine muhalefet etmek durumunda kaldılar. Kilisenin dini gücü, 19. Yüzyılın sonlarına doğru ancak siyasal bir güce dönüşebildi. Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; Balkanlar'daki kültürel ulusçuluk hareketlerinin memba kiliselerdir. Bu dini güç Balkan uluslarını birleştirmekten ziyade parçalanmışlığa itmiştir. Yunan-Ortodoks kilisesinden ayrı kiliseler kurmayı hedefleyen, diğer Sırp ve Bulgar Ortodoks gruplar dini argümanları ulusal niteliğe büründürme hedefi gütmüşlerdir.¹⁴

---

¹³ Yahya Kemal Taştan, "Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri", (ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Balkanlar El Kitabı, I. Cilt: Tarih, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s. 404.

¹⁴ Meltem Begüm Saatçi, "Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usüller", Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 23, Güz 2009, s.19.

Hristiyan Bulgarların 18 ve 19. yüzyıldaki ulusal bağımsızlık faaliyetlerine kendi kaynaklarında “*vızrajdane*” (uyanış) kavramı kullanılmaktadır. Osmanlı idaresindeki Bulgarlar için bağımsızlık sürecinde kilise çok önemli bir yer tutar. Helenlerden bağımsız kilise kurma mücadelesiyle birlikte Bulgarların, kendi dillerini ve kültürlerini de korumaları gerektiğini ifade eden *Keşiş Paisiy Hilendarski*’nin 1762 yılında yazdığı “*Slav-Bulgar Tarihi*” adlı eseri Bulgar ulusçuluğu temel esin kaynaklarından biridir. Paisiy, bu eserinde Bulgar tarihinin geçmişindeki altın yılları anlatarak yeni bir milli bilinç oluşturmak istediği. Paisiy’nin bu eseri yazma amaçlarından biri de “*bazı Bulgarların Helen Kilise kültürü ve mitolojisi içerisinde kendi milli benliklerini kaybetmeleri*” olmuştur.¹⁵

Kilisenin bağımsızlık yolunda siyasi bir aygıt olduğunu fark eden Bulgar aydınları, Yunan Ortodoks Kilisesinden ayrı bir kilise kurmak istemişlerdir. 1870 yılında İstanbul’da Sultan Abdülaziz’in onayı ile Bulgar Eksarhlığı kurulmuştur. Bu süreçte Balkanlar’da milliyetçiliğin artması birlikte Ortodoks kilisesi içerisinde de ayrılıkların baş gösterdiği bir süreç başlamıştı.¹⁶

Bağımsız bir Bulgar Kilisenin kurulması sonrasında Avrupa’nın ve Rusya’nın da Bulgaristan’a ilgisinin arttığını söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti’ne karşı kitleleri harekete geçirebilecek bir yapı oluşmuştu. Bu yapının İstanbul merkezli olması; dini bağımsızlık ve siyasi bağımsızlık amaçlarının kademeli olarak icra edileceğini işaret etmekteydi.¹⁷

1870 yılında Avrupa’dan gönderilen İncillerin yanında *Bulgarska Revulutsiya (Bulgar İsyanı/ Devrimi)* kitapçıklarının da olması, uzun vadede Bulgaristan’ın hem dini hem de siyasi manada bağımsızlık sürecinde Rusya’dan farklı aktörler tarafından da desteklendiği göstermektedir.¹⁸ Bulgarlar komitacılar, 1875 Bosna sonrası ortaya çıkan ortamdan faydalanmak üzere Osmanlı Devleti’ne isyan çıkarılacak bölgeleri kararlaştırmaya başladılar. Bulgar komitacılar, 1876

---

¹⁵ Pars Tuğlacı, Bulgaristan ve Türkiye-Bulgaristan İlişkileri, Cem Yayınevi, 1984, s.58.

¹⁶ Kemal H. Karpat, Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik, İstanbul, 2012, s. 37.

¹⁷ Dennis P. Hupchick, The Balkans, Palgrave Macmillan, New York, 2001, s. 208-210.

¹⁸ Şuan Filibe kentinde bulunan (*Vızrajdane Muzei*) Kalkışma Müzesinde *Bulgarska Revulutsiya* kitapçıkları görülebilir. Bu kitapçıklarda Osmanlı-Rus Savaşı öncesi Osmanlı Devleti’ne karşı isyanın nasıl çıkarılacağı konusunda yöntemler anlatılmaktadır.

Mayıs ayı için dört isyan bölgesi belirlendiler; Tırnovo, Vratsa, Sliven (İslimiye) ve Filibe. Bu şehirlerin içerisinde çok sayıda Müslüman Türk yaşamaktaydı. Bu durum Bulgar komitacıları için ileriye dönük olarak demografi konusunu ön plana çıkaracaktı. İsyanın planlandığı bölgelerdeki hazırlıkların farkına varan İstanbul'daki yönetim bazı bölgelere silahlı birlik gönderdi. Bab-ı Ali'nin silahlı birlikleri sevk etmesiyle, Mayıs ayında planlanan isyanlar, Nisan ayında erken gerçekleşmek zorunda kaldı. *Aprilsko Vistaniye* (Nisan Ayaklanmaları), Osmanlı Devleti tarafından bastırılmasına rağmen Bulgarlar'daki milli bilincin bu hadiseler sonrası arttığı görülmüştür. Avrupa ve Rusya basını isyanların bastırılması hadiselerini abartılı bir şekilde dünya kamuoyun servis etmiştir.¹⁹

1870'li yıllarda Rusya ve Avrupa'nın Balkanlar'a müdahil olmalarının önüne geçilmesi için tüm azınlıkları kapsayan yeni yasal düzenlemelerin gerektiği durumu ortaya çıkmıştı. Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan'da yaşanan isyanlar; yeni bir yönetim modeli ile birlikte azınlıkların siyasi olarak temsilini de gündeme getirmekteydi.

23 Aralık 1876 tarihinde Sultan Abdülhamit, kendi emriyle hazırlattığı Kanun-i Esasi'yi onaylamıştır. Kanun-i Esasi, Padişahın "Fermanı" niteliğinde olup, iç ve dış dengeleri yeniden düzenlemek üzere yazılmış bir resmi metindir. Balkanlar'daki Yunanistan ve Sırbistan'ın ardından Bulgaristan'da başlayan isyanlar, Osmanlı'nın millet sistemini revize etmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda içerde Jön Türklerin dışarda ise hem Balkan halkları ve Avrupa devletleri Osmanlı Devleti içerisinde bazı değişiklikler talep etmekteydi. Balkanlar'da yaşanan hadiseler her ana savaşa dönüşebilecek düzeyde seyretmekteydi. Bilhassa Rusya bu konuda Bulgarların hamiliğini üstlenmişti.

Kanun- i Esasi içerisinde azınlıkların hak ve hürriyetler konusunda tanınan haklar " Tebaai Devlet-i Osmaniye'nin Hukuku Umumiyesi" başlığı altında ele alınmıştır. Azınlıkların devletten ayrılmalarını önlemek üzere ortaya konan yasal güvenceler, Osmanlı kimliğini ön plana çıkarmaktaydı. Bu hususta Kanun-i Esasi'de yer alan dikkate değer bazı yasal güvenceler şunlardır:

- Osmanlı Devleti uyruğundaki herkes, din ve mezhebi ne olursa olsun Osmanlı sayılır. (md. 8)

---

¹⁹ R. J. Crampton, Bulgaristan Tarihi, Jeo Politika Yayınları, Çevirmen: Nuray Ekici, 2007, İstanbul, s. 68-69.

- Osmanlılar kişi özgürlüğüne ve kişi dokunulmazlığına sahip olup yasanın gösterdiği yollar dışında cezalandırılmazlar. (md. 9 ve 10)
- Basın ve yayın kanun dairesinde serbesttir. (md. 12)
- Osmanlı tebaası içerisinde olan kişiler karşılaştıkları kanuna aykırı durumlarda ilgili mercilere dilek ve şikâyetle bulunabilir. (md. 14)
- Osmanlılar kanun önünde eşit sayılırlar. (md. 17)
- Osmanlı mülklerinde kanunun gerektirdiği durumlar dışında zorla hiç kimsenin mülküne ve konutuna girilemez. (md. 22)
- Kanun dışı hiç kimseden vergi alınmaz. (md. 25)
- Her türlü işkence ve eziyet uygulamaları külliyen yasaktır. (md. 26)²⁰

Kanun-i Esasi'nin içerisinde tüm Osmanlı tebaası için önemli yasal düzenlemeler yapılmıştı. Yabancı devletlerin müdahalesini önlemek maksadı ile kanunnamede Osmanlı kimliğinin ön plana çıkarıldığı belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu kanunnamede Padişah'ın yetkileri korunmakla birlikte siyasi partilerin olmadığı bir meclis irat edilmiştir. Bu meclisin seçimle oluşan kanadı ve doğrudan padişah tarafından atanan kanadı vardır. Meclis'in seçimle oluşan kanadına Heyet-i Mebusan denilmiştir. Mebus seçilmenin belli koşulları vardı. Ayrıca kanunda belirtilen şartlar üzerine her 50.000 erkeği temsilen bir erkek mebus seçilmesi söz konusuydu. Aday mebus eğer İstanbul ve çevresinde ikamet ediyorsa mal varlığının olmasıyla birlikte devlete düzenli vergi vermesi şart koşulmuştu. Sonuç olarak bu şartlar bakıldığında I. Meşrutiyet ilanı ile ön görülen mecliste sınırlı temsilin olduğu dikkat çekmektedir.²¹

Seçim kanununda mebus sayısı 130 olarak sınırlandırılmıştı. 130 mebusun 80'i Müslüman, 50'si ise gayr-i Müslim olacak şekilde beyannamede yer almıştır. Gayr-i Müslimlerin temsili noktasında İstanbul, Edirne ve Rumeli'deki Vilayetler dikkat çekmektedir. Örneğin: Edirne Vilayetinden seçilecek mebusların yarısı Müslüman, yarısı gayr-i Müslim olarak planlanmıştı. Osmanlı eyaletlerinde ve vilayetlerindeki gayr- Müslimlerin İstanbul'da temsil edildiği bir meclis fikri, Balkanlar'daki isyanları engelleyecek potansiyele sahip olmasına rağmen başarılı olamamıştır. K. Karpat ilk meclisin başarısız olmasını şu şekilde ifade izah etmektedir.

---

²⁰ A. Şeref Gözübüyük ve Suna İkili, Türk Anayasa Metinleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 496, Ankara, 1982, s. 28-29.

²¹ Bülent Tanör, Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), II. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 1995, s. 127- 129.

“Gayrimüslimlerin sayılarının üstünde temsil edilmelerine rağmen tabiatıyla büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bu meclis, hükümet icraatını inanılmayacak derecede sert bir şekilde eleştirerek işe başladı.”²²

II. Abdülhamid iki temel nedenden dolayı meclisi kapatma yoluna gitmiştir. Birincisi, I. Meşrutiyetin mecliste sağladığı eleştiri hakkını mebusların abartılı olarak kullanması, ikinci olarak da Osmanlı Devleti’nin *Tersane Konferansında* alınan kararları tanımaması sonrasında Rusya’nın Balkanlar’daki hadisleri bahane ederek Osmanlı Devleti’ne savaş açma kararı.²³

Osmanlı devletinin siyasal temsil ve Osmanlı kimliği üzerinden Balkanlar’daki azınlıkların bağımsızlık süreçlerini durdurma arzusu 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları ile kesintiye uğramıştır. Bu durum çok boyutlu olarak irdelenmelidir. 19.yy sonralarına doğru Balkan uluslarının kendi aralarındaki rekabetin de bölgedeki milliyetçiliğin körüklenmesinde etkili olmuştur. Sırbistan ve Bulgaristan’daki kültürel milliyetçiliğin gelişiminde kilise ile birlikte Rusya’nın bölgedeki faaliyetleri önemsenmelidir. Ayrıca İstanbul’daki Rus Büyükelçisi’nin bu bağlamda Osmanlı içişlerine de müdahil olma isteği dikkat çekmektedir.

Fransız Tarihçi Georges Castellan, İstanbul’daki tersane toplantısının Rusya ve Avusturya’nın önerisi ile gündeme geldiği iddia etmektedir. Castellan, bu toplantı içerisinde resmi olarak Osmanlı Devleti’nden reformlar talep edilmesine rağmen asıl amacın ise Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması olduğunu ifade eder. Castellan, tersane toplantısındaki İngilizlerin tutumu ve Osmanlı- Rus Savaşına giden süreç ile ilgili olarak ayrıca şunları ifade etmektedir:

“Rusya’da II. Alexander, Balkanlar’daki bütün Slavlar’ın özgürlüğünden dem vuran bir panslavizm sözcülüğünü yaparken, Disraeli’nin İngiltere’si İmparatorluğun sağ kalması fikrine bağlıydı. Sultan bu muhalefetten yararlanmasını bildi ve 23 Aralık’ta Avrupalı diplomatları şaşkına uğratan, yaylım ateşleriyle ilan edilen bir anayasa bahşetti. Bu, anayasaya dayanan bir monarşik yönetim ortaya koyuyor, fakat aynı zamanda İmparatorluğun

---

²² Karpat, Kemal H., Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012, Timaş Yay., İstanbul, 2012, s.79-80

²³ Rus Çarının Osmanlı Devleti’ne karşı savaş açma ilanı belge olarak Bulgaristan’ın Filibe kentinde yer alan Vızrajane Müzesinde yer almaktadır.

bölünmezliğini de önü sürüyordu. Osmanlı Devleti'nin düşüncesine göre, bu şartlar altında konferansın artık hiçbir gereği yoktu.''²⁴

Rus Çarı, Avusturya'dan tarafsız kalma sözünü aldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne 24 Nisan 1877 tarihinde savaş ilan etmiştir.²⁵ Birden çok cephede meydana gelen bu savaşta Osmanlı Devleti Balkanlar'daki en büyük toprak kaybını yaşamıştır. Beş asır hüküm sürdüğü Rumeli'deki göçler bu savaşla birlikte Anadolu'ya doğru geri dönmüştür. Sonuç olarak 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi siyasal, sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda bir kırılma noktasını ifade eder.

93 Harbi olarak geçen bu tarihi savaşta Osmanlı Devleti'ne karşı Rus, Bulgar, Romen ve Sırp orduları savaşmıştır. Rusya'nın öncülüğünde birden fazla kuvvet ile karşı karşıya gelen Osmanlı Devleti aynı zamanda bir savunma savaşı vermiştir. Savaş esnasında Gazi Osman Paşa'nın sınırlı kaynaklarla verdiği '*savunma savaşı*' literatüre geçmiştir. Osmanlı Devleti, orduların dışında yerel Bulgar milisleri (*Opilçenie*) ile de zaman zaman çatışmalar yaşamıştır. Plevne'nin düşmesi ile birlikte savaş içerisinde kırılma yaşanmış ve ardından Rus ordusu güneye doğru ilerlemeye başlamıştır. Rus ordusu, ancak 31 Ocak 1878 tarihinde ateşkes antlaşması ile durdurulabilmiştir. İngiltere'nin devreye girmesi ile birlikte 3 Mart 1878 tarihinde ise savaşı tamamen bitiren *Yeşilköy Antlaşması (Ayastefanos)* imzalanmıştır.²⁶

Yeşilköy Antlaşması ile birlikte Balkanlar'da sınırlar tamamen değişmekteydi. Osmanlı Devleti, bu zorlu süreç içerisinde diplomatik olarak yalnızdı. Bu savaşın neticesinde Rusya'nın istediği şekilde ve kontrolünde büyük bir Bulgaristan haritası ortaya çıktı. Bu antlaşma ile '*Tuna'dan Rodoplara, Karadeniz'den batıdaki Morava ve Makedonya Vardar Vadilerine kadar uzanan ve aynı zamanda Ege sahilinin bir bölümüyle - Selanik hariç - içteki Üsküp, Ohrid, Manastır ve Serez'i de kapsayan yeni bir Bulgar devleti*' öngörülmekteydi. R. J.

---

²⁴ Georges Castellan, *Balkanların Tarihi 14.-20. Yüzyıl*, Milliyet Yayınları, Çeviren: Ayşegül Yaraman-Başbuğu, İstanbul, 1995, s. 331.

²⁵ (Osmanlı- Rus Savaşı 1877-1878) süreci içerisinde Rus Çarı, Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgaline karışmayacağına dair söz vermiştir.

²⁶ R. J. Crampton, *Bulgaristan Tarihi, Jeo Politika Yayınları*, Çevirmen: Nuray Ekici, 2007, İstanbul, s. 68-70.

Crampton'un ifadesiyle ''Toprak kazanımı açısından bakıldığında, bu sınırlar, herhangi bir Bulgar milliyetçisinin hayal edebileceği en geniş sınırlara tekabül etmekteydi.'' ²⁷ Bu sınırlar Bulgar ulus-devletinin tahayyüllerinin çok ötesinde idi. İngiltere ve Avusturya-Macaristan İmp., Ege denizine çıkışı olan bir Bulgaristan'ın Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasında stratejik olarak önemsendiğini bilmekteydiler. Ayrıca bu antlaşma ile Avusturya için diğer Balkan ülkelerine çıkan yollar kapanmakta iken İngiltere içinse Yunanistan'ın stratejik konumu tehlikeye girmekteydi. ²⁸

Avrupa devletlerinin baskıları neticesinde *Ayestefanos Antlaşmasının* 29. maddesine bu bir ön antlaşmadır ibaresi konulmuştur. Bu durum *Ayestefanos Antlaşmasının* revize edileceğinin işaretini vermektedir. Dolayısıyla Rusya'nın Balkanlar'da kontrol edebileceği Büyük Bulgaristan ideali, bir sonraki bağlayıcı antlaşmada geçerliliğini yitirme ihtimali ile karşı karşıya kalmıştır. ²⁹

13 Haziran 1878 tarihinde Berlin'de yapılacak olan kongrede Osmanlı Devleti'nin stratejisi şu şekilde cereyan etmiştir:

- Balkan savunma hattının Osmanlı Devleti'nin elinde kalması.
- Varna'nın Osmanlı Devleti'nin elinde kalması.
- Karadağ ve Sırbistan hudutlarının Arnavutluğun aleyhine genişlemesinin engellenmesi.
- Eleşkirit ve Batum'un geri alınması
- Savaş tazminatının azaltılması. ³⁰

---

²⁷ a.g.e., s.70

²⁸ Bulgar kaynaklarında bağımsızlığın kazanıldığı tarih olarak antlaşmanın imzalandığı ''3 Mart 1878'' olarak geçmektedir. Bu sınırlar daha sonraki süreçlerde yayılmacı Bulgar ulus-devletinin hedefleri arasında yer alacaktır. Ayrıca Ayestefanos Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsızlığı kabul etmekteydi.

²⁹ Gül Tokay, ''Ayestefanos'tan Berlin Antlaşmasına Doğu Sorunu'' Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Yayına Hazırlayan: İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1999, s. 192.

³⁰ a.g.m., s. 197.

13 Haziran'da başlayan bir ay süren Berlin Kongresinde kabul edilen 64 maddenin 58'i Balkanlar ile ilgilidir. Berlin Antlaşmasındaki ilk 13 madde; Ayestefanos Antlaşmasındaki Büyük Bulgaristan'ın küçültülmesi ve yeni sınırlar içerisindeki özerk Bulgaristan Prensiğinin idari düzenin nasıl olacağı ile ilgilidir. Berlin Kongresinde Bulgaristan sınırları ile ilgili konularda tartışmalar çıkmıştır. Prusya'yı temsilen Bismarck antlaşma boyunca arabuluculuk rolünü üstlenmiştir. Sofya ve Varna'nın Bulgaristan'a bırakılması sonucunda ortaya çıkan tartışmada Bismarck'ın önerisi İngiltere, Rusya tarafından kabul görmüştür. Bismarck'ın önerisi şu şekildedir: Sofya ve Varna Bulgaristan sınırları içerisinde kalmasına bedel olarak Doğu Rumeli ve Makedonya Vilayetleri Osmanlı Devleti sınırları içerisinde kalacaktır. Varna'nın Karadeniz'de bir ticaret kenti olmasına binaen Osmanlı temsilcileri bu şehrin Osmanlı idaresi altında kalması konusunda ciddi itirazlar yapmıştır. Bismarck, Varna meselesi için Osmanlı temsilcileriyle gizli görüşme yapıp, Batum konusunda Rusları ikna edebileceği bilgisiyle Osmanlı temsilcilerine Varna konusunda geri adım attırmıştır.³¹

Berlin Antlaşmasında Bulgaristan sınırları yaklaşık olarak üç kat küçültülmüştür. Berlin Kongresinde Osmanlı Devleti'nin diplomatik anlamda zayıflığını Avusturya ve İngiltere dolaylı olarak doldurmuştur. Makedonya ve Doğu Rumeli vilayetlerinin Osmanlı Devleti içerisinde kalması bu antlaşma içerisinde önemli hususlar olarak dikkat çekmektedir. Bu antlaşma ile aynı zamanda bu iki bölgedeki yoğun Türk ve Müslüman nüfusu göç etmemek için yasal zemin ve temsil bulmuştur. Doğu Rumeli Vilayetinin başına Hristiyan bir yöneticinin atanması kararı; Türk ve Müslüman ahali de şaşkınlık uyandırmıştır. Bulgar komitacılarının Büyük Bulgaristan idealleri bu antlaşma ile birlikte suya düşmüştür. Bulgar komitacılar hem Doğu Rumeli'ni ve Makedonya'yı kendi sınırlarına katmak için seferber olacaktır. Bu bağlamda Bulgaristan Prensiğinin 1885 yılı içerisinde Doğu Rumeli'yi ilhak etmesi yayımlacı ulus-devlet politikasının devamlılığını göstermektedir.³²

---

³¹ a.g.m., s. 197.

³² Mustafa Işık, Balkanlar'dan Türkiye'ye Son Büyük Göç Olarak 1989 Göçüne Giden Süreç, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2016, s. 36

Bulgaristan'ın yayılcı ulus-devlet siyasetinde II. Meşrutiyet döneminde Makedonya'nın önemli bir yeri vardır.³³ Bulgar komitacıların birden fazla örgütle faaliyet yürüttüğü Makedonya, Büyük Bulgaristan ideali içerisinde değerini kaybetmemiştir. Bu örgütlerden bazıları dini motivasyonlarla hareket ederken bazıları ise sosyalizmi esas almaktaydı. Bulgarların Makedonya'daki en eski silahlı örgütlerinden VMRO (İç Makedonya Devrimci Örgütü) aynı zamanda Bulgar Eksarhlığına bağlı olarak faaliyet yürütmektedir.³⁴ Şu an günümüz Bulgaristan'ında hala VMRO adıyla siyaset yapan parti kuruluşlarının mevcut olması aynı zamanda tarihsel hedeflerin tazeliğini de göstermektedir.³⁵ Güncel Bulgar milliyetçiliğinin canlandırılması noktasında Makedonya meselesi gündemde tutulmaktadır. Bulgaristan'da bu doğrultuda siyaset yürüten siyasi partilerin varlığı son yıllarda artışa geçse de genel manada Makedonya meselesi milli bir konu olarak algılanmaktadır. Bulgaristan siyasetinde liderler düzeyinde de Makedonya meselesine yönelik benzer yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir.³⁶

Bulgaristan siyasi tarihinde Makedonya konusuna yönelik çalışmalar, devlet politikası şeklinde gelişim göstermiştir. Osmanlı-Rus Savaşı sonrası gelişen süreçte Bulgaristan'ın karar alıcı mercilerinin Makedonya üzerinde hakimiyet kuracak bir stratejik yol izlemeye çalıştığı gözlenmektedir. Bulgar Bilimler Akademisi, Makedonya sorunu ile ilgili ortaya koyduğu arşiv belgeleri ve çalışmalarla bölgenin Bulgar tarihinin bir parçası olduğunu ispatlama gayreti

---

³³ Bulgaristan'ın 1870'ten başlayarak 1945 yılına kadar yayılcı ulus-devlet politikasını gösteren haritalar için Bkz., Stefanos Yerasimos, Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu, Çeviren: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 87.

³⁴ Mehmet Hacısalihoğlu, Jön Türklerin Balkan Politikası (1908-1913), Divan Dergisi, 2008/1, s.103-105.

³⁵ VMRO (İç Makedon Devrimci Örgütü), kendini Bulgaristan'ın ulusal hareketi olarak tanımlarken aynı zamanda sınırları dışındaki Makedonya, Trakya ve Moesia'yı (Eski bir Roma Eyaleti. Günümüzde Moldavya ve Romanya sınırları içerisinde kalan bir bölgedir.) tekrar almayı hedef gösteren siyasi bir partidir., <http://www.vmro.bg/pages/3a-nac/koi-cme-nie/> (Erişim Tarihi : 17.05.2022)

³⁶ Bulgaristan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ne karşı tutumunu bir kez daha teyit etti, <https://bnt.bg/bulgaristan-kuzey-makedonya-cumhuriyeti-39ne-karşı-tutumunu-bir-kez-daha-teyit-etti-302219news.html> (Erişim Tarihi : 20.05.2022)

içerisindedir. Tarihi kaynaklarda Bulgar devlet aklı için Makedonya bölgesi doğal yayılım ve ortak kültür bölgesi olarak gösterilmektedir.³⁷

Sonuç

Ulus-devletleşme hareketleri Fransa kaynaklı olarak Avrupa ve Osmanlı Devleti sınırları içerisinde sosyal, ekonomik ve siyasi yapısı etkileyen en önemli hadiselerden biridir. 18.yy kadar Osmanlı devletinin millet sistemi, kendi içerisinde birçok etnik ve dini sorunu çözebilme kapasitesine sahipti. Bu sürece paralel olarak gelişen ulus-devlet fikri ise Avrupa merkezli uluslararası sistem tarafından Balkanlar'da trajedi ve büyük kayıplarla yeni bir model olmaya zorlandı. Savaşlar ve göçlerin neticesinde yeni yapay ulus-devletler ortaya çıkarken bu süreçte Balkanlar'daki Türk ve Müslüman ahali zamanla azınlık konumuna düşmüştür. Kendi ulus-devletlerine kavuşmak için iç ve dış dinamikleri kullanan Balkan halkları, uzun vadede kendi sorunlu bölgelerini inşa etmişlerdir.³⁸

Osmanlı-Rus Savaşları (1877-1878) sonrasında Balkanlar'da ortaya çıkan yeni konjonktür sonrası bölgesel ve küresel güç odaklarının siyasetlerini dengeleyecek bir dış politika yürüten Bulgar Prensiği, bu siyasetini II. Dünya Savaşı'na kadar devam ettirmiştir. Bulgaristan katıldığı tüm savaşlarda sınırlarını teritoryal olarak artırmak istemiştir. Bulgaristan'ın I. ve II. Balkan Savaşlarında yürüttüğü yayılmacı ulus-devlet politikasında dini ve kültürel motiflerin yanı sıra milliyetçi unsurlar ön plana çıkmaktadır.³⁹

Bulgaristan'ın devlet olarak girdiği ittifakların içerisinde stratejik ve jeopolitik konumunu pazarlık konusu yaptığı görülmektedir. I. Dünya savaşı içerisinde Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti ile beraber aynı ittifaka giren Bulgaristan, bu kararı alırken kendi iç ve dış dengelerini gözetmiştir. Bu ittifak kararında Bulgaristan'ın iç koşullarının önemi büyüktür. Bulgar Kraliyet ailesinin Alman menşeli olmasının yanı sıra Türk ve Müslüman ahalinin demografik olarak bazı bölgelerde çoğunluk olması önemli bir iç faktör iken Almanya'nın Sofya üzerindeki etkisi ise en önemli dış faktör olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁰

---

³⁷ B. Bojinov, L. Panayotov ve diğerleri, Makedonya Sbornik ot Dokumenti i Materiali, Bılgarska Akademiya Na Naukite, 1978, Sofiya, 368-489.

³⁸ Balkanlar'da sınır ve etnisite sorunu bulunmayan ülke yoktur.

³⁹ Ludmil Spasov, 100 Nešta, Koito Tryabva Da Znaem Za İstoriyata Na Bılgariya – 1878-1945, Svetovna Biblioteka EOOD, ISBN 954-8615-82-7, Sofiya, s.30-40.

⁴⁰ Alman kökenli Çar Ferdinand I. Dünya Savaşı sırasında ‘‘ İmparatorluk Mareşali ‘‘ unvanını kullanmıştır. Bu unvan sembolik olarak müttefik devletlerle kader ortaklığı anlamına gelmektedir.

Bulgaristan'daki Rusofil grubun devletin ittifak kararlarında çok da etkili olmadığını görmekteyiz.⁴¹ Bulgaristan'ın karar alma mekanizması girdiği tüm savaşlarda topraksal genişleme yapacağı ittifaklar içerisinde olmak istemiştir. Sonuç olarak tarihi kaynaklarda Makedonya, Romanya Dobrucası ve Batı Trakya ve Dedeağaç'ın Bulgaristan tarafından devamlı stratejik yayılma bölgeleri olarak gösterilmekte olduğu görülmektedir.⁴²

Kaynakça

Benedict Anderson, Benedict (2009) Imagined Communities Reflections on the Origins and Spread of Nationalism, (Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması), Çeviren: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul.

Bojinov, B, Panayotov, L. (1978) Makedonya Sbornik ot Dokumenti i Materiali, Bılgarska Akademiya Na Naukite, 1978, Sofiya.

Castellan, Georges (1995) Balkanların Tarihi 14.-20. Yüzyıl, Milliyet Yayınları, Çeviren: Ayşegül Yaraman- Başbuğu, İstanbul.

Crampton, R. J. (2007) Bulgaristan Tarihi, Jeo Politika Yayınları, Çevirmen: Nuray Ekici, 2007, İstanbul.

D. Smith, Anthony (2010) National Identity (Milli Kimlik) Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.

Dennis P. Hupchick, Dennis P. (2001) The Balkans, Palgrave Macmillan, New York.

Dieckhoff, Alain- Jaffrelot, Christophe (2010) Repenser le nationalisme (Théories et pratiques), Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek (Kuramlar ve Uygulamalar) Çeviren: Devrim Çetinkasap, İletişim Yayınları, İstanbul.

E.J. Hobsbawn, E.J. (2010) Milletler ve Milliyetçilik (Program, Mit, Gerçeklik), Ayrıntı Yayınları, Dördüncü Basım, İstanbul.

Gözübüyük, A. Şeref ve İkili, Suna (1982) Türk Anayasa Metinleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 496, Ankara.

Hacısalihoglu, Mehmet (2008) Jön Türklerin Balkan Politikası (1908-1913), Divan Dergisi.

Hayes, Charlton J.H. (2010) Milliyetçilik: Bir Din (Batı Siyasal Düşüncesinde "Ulusalçılık" Tasavvuru), Çeviren: Murat Çiftkaya, İz Yayıncılık, İstanbul.

⁴¹ I. ve II. Dünya Savaşının ittifaklar sistemine girerken ülke içerisinde Rus yanlıların ve komünist gurupların büyük tepkileri olmuştur.

⁴² Nikol Stanev, İstoriya Na Hova Bılgariya 1878- 1941, İzdatelski Senter " İv. Vazov", Veliko Tırnova, 1992, s.96-196.

Hroch, Mirsolav (2011) Avrupa’da Milli Uyanış (Toplumsal Koşulların ve Toplulukların Karşılaştırılmalı Analizi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Işık, Mustafa (2016) Balkanlar’dan Türkiye’ye Son Büyük Göç Olarak 1989 Göçüne Giden Süreç, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Karpat, Kemal (2012) Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik, Timaş Yayınları, İstanbul.

Karpat, Kemal (2010) Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul.

Karpat, Kemal (2012) Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012, Timaş Yay., İstanbul.

Saatçi, Meltem Begüm (2009) “Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usûller”, Karadeniz Araştırmaları.

Spasov, Ludmil (2008) 100 Nešta, Koito Tryabva Da Znaem Za İstoriyata Na Bılgariya – 1878-1945, Svetovna Biblioteka EOOD, Sofiya.

Stanev, Nikol (1992) İstorya Na Hova Bılgariya 1878- 1941, İzdatelski Senter “ İv. Vazov”, Veliko Tırnova.

Şener, Bülent (2014) Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devlet ve Egemenlik Olguları, Tarih Okulu Dergisi, Haziran.

Tanör, Bülent (1995) Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), II. Baskı, Der Yayınları, İstanbul.

Taştan, Yahya Kemal (2013) Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri, (ed.) Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Balkanlar El Kitabı, I. Cilt: Tarih, Akçağ Yayınları, Ankara.

Tuğlacı, Pars (1984) Bulgaristan ve Türkiye-Bulgaristan İlişkileri, Cem Yayınevi.

Tokay, Gül (1999) “Ayastefanos’tan Berlin Andlaşmasına Doğu Sorunu” Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, Yayına Hazırlayan: İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu, Ankara. Yerasimos,

Stefanos (1994) Milliyetler ve Sınırlar: Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu, Çeviren: Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 87.

Web Kaynakları

Bulgaristan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ne Karşı Tutumunu Bir Kez Daha Teyit Etti, <https://bnt.bg/bulgaristan-kuzey-makedonya-cumhuriyeti-39ne-karşı-tutumunu-bir-kez-daha-teyit-etti-302219news.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

VMRO (İç Makedon Devrimci Örgütü), <http://www.vmro.bg/pages/за-нас/кои-сме-ние/> (Erişim Tarihi: 17.05.2022)